

Internationalisering och autonomi

AV JAN ENGBERG OCH JAN-ERIK LANE

Inledning

Det påstås att den ökade internationaliseringen hotar staters självständighet – en uppfattning som redovisas allt oftare och i olika sammanhang. Den torde redan vara en dogm bland professorer och den är i färd med att oroa politiker. Eftersom seriösa studenter har som mål att bekämpa de lärda dogmer tar vi oss friheten att redovisa några icke-ortodoxa synpunkter. Om vi därmed även skulle kunna öka makthavarnas förståelse av tingens egentliga natur skulle kritiken även kunna äga ett praktiskt värde. Låt oss börja med att titta på vad internationaliseringsdogmen (ID) säger:

(ID) En ökning av en storhet, internationalisering (I), resulterar i en minskning av en annan storhet, autonomi (A), och den förra storheten har faktiskt ökat.

Vad (ID) egentligen går ut på blir beroende av hur (ID) tolkas. I själva verket uppstår här en rad problem av olika slag: begreppsliga, teoretiska och empiriskt-bevismässiga.

Vad är den första storheten, betecknad med "(I)"? Begreppet internationalisering kräver teoretisk och operationell definition, därför att det tillhör en typ av begrepp som avser att täcka en mängd politiska fenomen såsom politiskt system och makt. Ett klassiskt försiktigt steg är att titta närmare på olika innebörder hos (I). (ID) påstår olika sakförhållanden om (I) varieras.

Det är ganska lätt att peka på oenighet vad gäller begreppet internationalisering. Vad är en lämplig indikator på (I)? Denna fråga är ju av visst intresse om (ID) skall utsättas för prövning, därför att (ID) utsäger att

- (a) (I) minskar en annan storhet (A)
- (b) (I) har ökat under en viss tid T

Att finna indikatorer på teoretiska begrepp av den typ som (I) tillhör är en uppgift som kräver en

rad överväganden. Vad (ID) påstår är beroende av vilken eller vilka indikatorer på (I) som används.

Vad är den andra storheten, betecknad med "(A)"? Autonomi eller självständighet och besläktade ord som suveränitet och decentralisering är notoriskt svårbehandlade begrepp, vilka ges olika innebörder i skilda slags teoretiska och praktiska sammanhang. Varieras definitionen av (A) får (ID) olika innehåll. Om det är bekymmersamt att hantera (A) teoretiskt så är det än mer besvärligt att operationalisera och applicera (A), men prövningen av (ID) förutsätter att det går att visa att (A) ökar eller minskar.

Redan av dessa inledande anmärkningar framgår att (ID) måste hanteras varsamt. Inte bara den begreppsliga behandlingen utan även själva den empiriska prövningen uppvisar svårigheter. Hur skall (ID):s första komponent

- (a) Ökar (I) minskar (A) testas? Om (a) preciseras till
- (a') Om en nationalstats internationalisering ökar, så minskar dess självständighet

så finns två rimliga forskningsstrategier, antingen en undersökning av alla stater eller en undersökning av en stat. Eftersom den första innebär ett något vidlyftigt företag och den senare kanske inte fångar ett bra case kan slutsatsen av de empiriska resultaten ifrågasättas. Kanske (a') bör testas på något urval av stater, men vilket urval? Hur skall (ID):s andra komponent

- (b) (I) har ökat under T

testas? Att påstå rent allmänt att (I) har ökat innebär inte att man tar en risk, men att säga något mera precist om hur mycket och under vilken tidsperiod – det är riskabelt.

Forskningsläget

Vi skall redovisa och diskutera några olika resonemang kring internationalisering. Låt oss börja med *Sverige i världen*, (Sekretariatet för framtidsstudier 1978). Arbetet bygger på en rad rapporter från ett forskningsprojekt kallat "Sveriges internationella villkor". Om internationalisering heter det:

"En samhällssektor internationaliseras när den förlorar sin nationella karaktär och blir allt mer internationellt präglad. Om exportens andel av den totala industriprodukten ökar, får vi en internationalisering av industriproduktionen. Likartade förhållanden uppstår om t ex utlandsturismen växer på bekostnad av den inhemska turismen eller om utbudet av utländska TV-program stiger fortare än utbudet av inhemska producerade program." (s 34)

Tydligen är det samhällssektorer som kan vara internationellt eller nationellt präglade. Som exempel på samhällssektorer nämns ekonomi, internationell politik, miljöproblem och kultur (s 25). Begreppet nationell karaktär är ett nyckelbegrepp i citatet. Hur skall det tolkas? Om exportens andel av industriproduktionen ökar innebär detta inte per se – som görs gällande i citatet – att industriproduktionen förlorar sin nationella karaktär. Det faktum att varor som produceras i Sverige säljs utomlands kan aldrig i och för sig innebära att varorna förlorar sin nationella karaktär. På samma sätt är det andra exemplet olyckligt. Vad förlorar sin nationella karaktär om turistsammansättningen förändras? Exempel tre kan däremot sägas falla under den allmänna beskrivningen av internationalisering. Det förefaller rimligt att hävda att svensk TV-kultur förlorar sin nationella karaktär om andelen utländskt producerade program ökar på bekostnad av de inhemska producerade.

Emellertid, resonemanget bygger på ett par förutsättningar, vilka inte har klargjorts eller bevisats. Dels måste utländska program aldrig ge uttryck för svensk nationell karaktär, dels måste alltid inhemska producerade program ge uttryck för denna karaktär. I sista hand måste det gå att identifiera vad som är en samhällssektors *nationella karaktär*. Hela citatet bygger på att man kan identifiera vad som är typiskt för en nation i förhållande till en samhällssektor.

Andra förhållanden nämns i ett annat citat från *Sverige i världen* som kännetecknen på internationalisering:

"När förbindelserna mellan staterna ökar sker det genom institutionaliserat samarbete via avtal mellan två eller flera stater och/eller genom uppkomsten av internationella organisationer. Detta kan mycket väl tänkas innebära att staternas betydelse som aktörer på det internationella planet minskar. Genom organisatoriska eller ekonomiska bindningar kan de inte längre förändra sin politik på samma sätt som tidigare varit möjligt. Sannolikt gäller det såväl den yttre som inre politiken . . ."

Internationalisering innebär dels ökade kontakter på skilda områden utan samordning och en än mer långtgående global arbetsfördelning i ekonomiskt hänseende (s 34 f), dels avser begreppet sådana företeelser som institutionaliserat samarbete mellan stater liksom uppkomsten av internationella organisationer.

Det är svårt att se att dessa företeelser direkt skulle falla inom det tidigare resonemanget om internationalisering. Vad är det som säger att samarbete mellan stater automatiskt skulle leda till ökad internationalisering, dvs till att en nations karaktär skulle gå förlorad? Samarbete kan tvärtom vara ett sätt att hävda nationella särdrag och intressen. Påståendet att en global arbetsfördelning och internationalisering, dvs förlust av nationell karaktär, skulle gå hand i hand är också tvivelaktigt.

I *Sverige i världen* spekuleras det om internationaliseringens konsekvenser. Det talas om att statens förmåga att bedriva en nationell politik skulle begränsas och att vissa politiska funktioner hos stater skulle förändras (s 35). Om man vill påstå något om internationaliseringens konsekvenser gäller det att man har klart för sig vad begreppet står för. Det kan inte vara helt oviktigt att specificera vad som är samhälleliga sektorer, vilka nationella särdrag som är i upplösning samt vilken typ av politiska funktioner hos stater som kan förändras, alternativt försvinna.

Det faller sig naturligt att staternas inbördes förhållande kan komma att förändras i tider av ökade förbindelser av olika slag dem emellan, men frågan om nationalstatens autonomi låter sig svårigen analyseras om begrepp som internationalisering ges så oklar innebörd som i fallet *Sverige i världen*.

Begreppet internationalisering används även i statliga utredningar. I "*Den internationella bakgrunden*" LU 75, SOU 1976:27, heter det:

. . . den svenska ekonomin liksom flertalet små industriländer är speciellt beroende av transaktioner med ut-

landet. Om man studerar en längre tidsperiod framgår det även att internationaliseringsprocessen framskrider i snabb takt. Ett flertal transaktioner i det internationella utbytet växer snabbare än motsvarande aktiviteter inom landet. En fullständigt genomförd internationalisering skulle innebära att varor, tjänster, kapital och arbetskraft kunde röra sig lika fritt mellan Sverige och utlandet som inom vårt land (s 242).

Enligt citatet kan internationalisering identifieras på två sätt:

Internationalisering råder:

1) När transaktioner mellan stater ökar snabbare än transaktioner inom stater.

2) När varor, tjänster, kapital och arbetskraft kan röra sig lika fritt över nationsgränser som inom sådana.

En annan statlig utredning, betänkande III från UKÄ:s internationaliseringsutredning *Att internationalisera Universiteten*, skiljer sig något från de andra citerade utredningarna, eftersom den har en på förhand formulerad politisk målsättning. Utifrån en beskrivning av den faktiska internationaliseringen och dess konsekvenser och utifrån bestämda värderingar förespråkar man ett program för ett internationaliserat universitet.

I betänkandet förekommer inte någon avgränsad definition av internationalisering. Fenomenet beskrivs i stället som bestående av en rad faktorer. Internationalisering säges råda inom ekonomi, information, fritid, arbetsmarknad och politik. Olika ökningstal eller trendbeskrivningar får gälla som de empiriska indikatorerna för internationalisering (s 27 ff).

En annan aspekt av internationaliseringsproblematiken som återkommer i det statliga utredandet är frågan om drivkrafterna eller mekanismerna bakom internationaliseringen. I 1970 års långtidsutredning (SOU 1970:71) skiljer man mellan *faktisk* och *formell* integration¹ (s 25) och i 1975 års LU (SOU 1976:27), mellan *autonoma* och *inducerade* drivkrafter bakom internationalisering (s 242).

I de båda utredningarna antar man att det finns en form av internationalisering som baserar sig på privatekonomiska motiv och en annan form av internationalisering som baserar sig på politiskt beslutsfattande. Den första formen benämnes faktisk integration respektive autonoma drivkrafter och den andra kallas formell integration respektive inducerade drivkrafter.

¹ I LU 1970 och LU 1975 används begreppen integration och internationalisering med samma innebörd.

Att nyansera och operationalisera begreppet internationalisering är viktigt för prövningen av (ID). I olika utredningar har man nöjt sig med att ersätta en noggrann analys av internationaliseringens drivkrafter och former med mer eller mindre välgrundade gissningar. Några distinktioner görs, men beträffande en central fråga om den relativa vikten mellan olika former antar man samfälligt att de drivkrafter som baserar sig på privatekonomiska motiv "troligen" är betydligt viktigare än de som baseras på politiskt beslutsfattande.

Under 70-talet har i internationell forskning vuxit fram en skola, *interdependensskolan*, med någon slags teori kring växelverkansfenomen och interdependens i betydelsen ömsesidigt beroende mellan stater. Det finns olika linjer inom interdependensskolan, men en huvudfråga är hur reciprocitet förhåller sig till autonomi. Interdependensskolan menar sig kunna belägga att (1) antalet transaktioner i världen tenderar att öka dramatiskt, (2) att dessa transaktioner i allt större grad gäller resurs- och fördelningsfrågor, och (3) att dessa transaktioner inte längre enbart kan härledas till interaktionen mellan nationalstater utan de företräds av andra aktörer som multinationella företag, transnationella rörelser och internationella organisationer. Utifrån dessa konstateranden görs antaganden om konsekvenser för makt, interdependens och autonomi. Vi väljer en representativ auktoritet inom interdependensskolan, *Power and Interdependence* (1977) av R.O. Keohane och J.S. Nye; för att se hur interdependensskolan hanterar relationen mellan reciprocitet och autonomi, vilket ju är det ena kärnproblemet i (ID). Keohane och Nye menar att det förhållandet att reciprociteten ökar, dvs att antalet transaktioner tenderar att växa och att interaktionsmönstret inbegriper fler aktörer än stater, behöver inte i och för sig medföra att beroendeförhållanden uppstår; när transaktionerna leder till ömsesidiga kostsamma effekter för de interagerande parterna föreligger interdependens enligt Keohane och Nye (s 9). Dessa kostsamma effekter kan ta sig olika uttryck och Keohane och Nye föreslår en distinktion mellan sårbarhet och känslighet. Sårbarhet avser i vilken utsträckning som en aktör kan uthärda externa påfrestningar medförande kostnader och genom egna aktiviteter kompensera dessa. Känslighet handlar om graden av mottaglighet för påfrestningar – hur snabbt och i vilken grad förändringar i ett land medför påfrestningar i ett annat land och till vilken kostnad (s 13).

Om relationen mellan interdependens och autonomi säger Keohane och Nye:

"Our perspective implies that interdependence relationships will always involve costs, since interdependence restricts autonomy; but it is impossible to specify a priori whether the benefits of a relationship will exceed the costs." (s 9)

Resonemangets slutsats är (ID): interdependens föreligger i den utsträckning som reciprociteten mellan två eller flera stater resulterar i kostsamma effekter för parterna i interaktionen; interdependens föreligger i den utsträckning som de interagerande staternas autonomi minskar; ökad reciprocitet leder till ökad interdependens i och med att den minskar autonomi hos de interagerande staterna, vilket innebär en ömsesidig kostnad, dvs interdependens: konklusion = reciprocitet och autonomi är två storheter i ett nollsummespel. Vi kallar denna variant av (ID) för *interdependensmissstaget*, vilket består i att anta att interdependens och autonomi är kontradiktatoriska begrepp när det i själva verket föreligger två begreppspår, reciprocitet – isolering och autonomi – heteronomi, och fyra kombinationsmöjligheter, vilka är möjliga, och en bestämning av sannolikheterna för dessa kräver teori samt empirisk evidens.

Begrepp och teori

Vi skall nu introducera några begrepp med hjälp av vilka problemställningen

(P) vilket förhållande råder mellan nationell autonomi och internationalisering?

kan preciseras.

Det kan kanske först vara lämpligt att uppställa några villkor på vad en rimlig formulering av problemet, om relationen mellan internationalisering och autonomi, bör innehålla. Vi föreslår följande:

- (1) Begreppet internationalisering får inte definieras så att det är begreppsligt relaterat till autonomi. Om så sker kan (P) inte lösas med empiriska data.
- (2) Om begreppet internationalisering avgränsas så vitt att man kan avse varje transaktion över den nationella gränsen, då måste distinktioner mellan olika slag av transaktioner införas.

Att undersöka hur rent allmänt en transaktion, vilken som helst, påverkar den nationella autonomi tycks knappast meningsfullt. Det finns anledning anta att olika slag av transaktioner har olika implikationer på autonomi. Om så är fallet måste (P) ersättas av en rad problemställningar som på ett empiriskt gångbart sätt efterfrågar hur en typ av transaktion påverkar autonomi. Man kan tänka sig att ett visst slag av transaktion är neutral i förhållande till autonomi, likaväl som det är möjligt att ett annat slag av transaktion hotar eller gynnar autonomi. Problemet blir då att identifiera hur olika slag av transaktioner förhåller sig till autonomi.

- (3) Begreppet autonomi måste definieras så att det kan användas för att uppställa påståenden om hur internationalisering kan påverka autonomi negativt eller positivt.

Om man skall undersöka hur någon storhet påverkar en nations autonomi måste det innebära att man först klagör vilka villkor som föreligger för autonomi samt hur denna storhet påverkar dessa villkor.

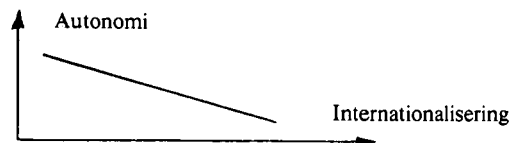
Det visar sig alltså att problemställningen:

(P) Hur påverkar internationalisering autonomi?

är alltför ostrukturerad för att kunna användas i empirisk forskning. Att tro att ett entydigt svar skulle kunna erhållas på ett så löst formulerat problem (P) innebär en otillbörlig förenkling av ett komplext förhållande.

Innan man söker framlägga omfattande empiriska belägg för internationalisering och hur denna storhet påverkar autonomi bör man uppställa någon slags teoretisk ram för hur internationalisering förhåller sig till autonomi. Med andra ord, en empirisk studie av relationen internationalisering – autonomi bör vägledas av ett teoretiskt resonemang. En teori av detta slag bör rimligen identifiera några viktiga typer av internationalisering samt de grundläggande villkoren för autonomi. Slutligen, teorin måste innehålla hypoteser om hur dessa storheter förhåller sig till varandra.

Internationaliseringsdogmen (ID) säger följande:

(ID) utsäger att en nations autonomi är en negativ funktion av internationalisering, rent allmänt. Vi tror inte på (ID)! Varför?

Det finns fall då förhållandet mellan autonomi och internationalisering är annorlunda än i (ID). I själva verket är situationen komplex och autonomi är olika relaterad till olika slag av internationalisering. Vidare har inte nationell autonomi ett slags givet värde, som alltid bör maximeras. Man måste införa en rad distinktioner.

(a) Internationaliseringens varianter

Nivåer: Internationalisering kan identifieras på två nivåer:

- (1) Horisontell internationalisering avser en typ av interaktion som sker *längs* nationella gränser. Interaktionen innebär i huvudsak fördelning av nyttigheter.
- (2) Vertikal internationalisering innebär en form av interaktion som sker *tvärs* nationella gränser. Aktörer i två eller flera länder integrerar i olika institutionella former.

Horisontell såväl som vertikal internationalisering kan ha olika effekter på autonomi. Horisontell internationalisering genom ett ökat utbyte av varor mellan världens länder behöver inte i och för sig påverka autonomi. Däremot kan varuslag, riktning av handel samt arten av kapitaltransaktioner få effekter på autonomi.

Den vertikala internationaliseringen behöver inte negativt påverka autonomi. Liksom då det gäller horisontell internationalisering gäller här att olika typer av vertikal internationalisering får olika konsekvenser för autonomi. I ett läge kan ingåendet av en överstatlig organisation vara positivt ur autonomisynpunkt, i ett annat läge negativt. Vissa typer av vertikal internationalisering är mer negativa för autonomi än andra. Tydligt kan internationalisering uppträda i olika former och en rimlig utgångspunkt är att dessa specificeras. Följande distinktioner föreslås: *intensiv* internationalisering mellan två eller flera länder föreligger vid fördjupad interaktion mellan ett fåtal interagerande parter medan *extensiv* internationalisering innebär att interaktionen mellan två eller flera länder omfattar ett stort antal parter; *asymmetrisk* internationalisering existerar då ett land blir föremål för ett eller flera länders interaktion men självt inte bidrar till denna interaktion medan *symmetrisk* internationalisering bygger på en ömsesidig interaktion mellan två eller flera länder;

en *auktoritativ* internationalisering resulterar i en bindande överenskommelse för de interagerande länderna medan en *fakultativ* internationalisering innebär en rekommendation eller en möjlighet för de interagerande länderna. Det kan synas som om vissa av internationaliseringens varianter skulle ha mer direkt konsekvens för ett lands autonomi än andra, men relationen mellan internationalisering och autonomi är mer komplicerad än så. Eftersom ett land är inbegripet i olika slags internationalisering på olika områden kan det föreligga motsatta effekter av internationalisering på autonomi, vilka kan tendera att ta ut varandra.

Aktörer: Både horisontell och vertikal integration kan inbegripa olika slag av aktörer och konsekvenserna på autonomi är ej alltid desamma. En första distinktion är den mellan offentliga och privata. Ofta avses med internationalisering utvecklingstendenser i den privata sektorn som binder offentliga aktörer. Förhållandena kan också vara de motsatta. Det faktum att det ibland är fråga om privata aktörer behöver ej vara avgörande i sammanhanget. Även en planerad ekonomi kan präglas av internationalisering.

(b) Autonomins varianter

Område: Vissa områden är mer centrala än andra när det gäller autonomi. Att en nationalstat skulle uppfatta kulturell autonomi som lika väsentlig som militär autonomi är inte troligt. När det gäller ekonomiska förhållanden kan autonomi i fråga om vissa beslut vara mer väsentlig än vad gäller andra. När det gäller politiska frågor kan nationalstaten vara beredd att avstå från autonomi i vissa frågor för att uppnå andra mål. Den kan t ex låta olika internationella organ fatta beslut för att uppnå internationell likformighet.

Det är väsentligt att skilja mellan autonomi och isolering. En stat kan uppnå autonomi genom att helt isolera sig från omgivningen, men bara till priset att andra mål ej kan nås. Centrala välfärds-mål kan bli ouppnåeliga genom att isolering ställer nationen utanför handelssammanhang och internationell arbetsfördelning.

Autonomi är inte oförenligt med interaktion. En nation kan ingå i ett internationellt sammanhang och likväl vara autonom. En autonom nation som deltar i den internationella arbetsfördelningen har vanligen lättare att nå samhällsmål än en isolerad autonom stat. Själva existensen av internationell interaktion inskränker inte den nationella autonomi. Det är typ av interaktion som

är avgörande.

Varje diskussion av nationalstatens autonomi bör utvecklas till en uppsättning områden samt ett klargörande av vilken typ av situation som föreligger mellan nationalstaten och dess omgivning.

Tid: För att konstatera autonomiförändring måste man empiriskt påvisa förändringar över tiden på olika områden och väga samman dessa. En stat kan ha tämligen begränsade funktioner men kan å andra sidan ha full kontroll över dessa. En stat kan befatta sig med allehanda funktioner men endast ha begränsad kontroll över dessa funktioner. Vilken stat har då mest autonomi?

På något sätt förutsätter internationaliseringsdogmen att man kan jämföra autonomi vid olika tidpunkter. Hur skall man då mäta autonomi? Kan man utarbeta mer eller mindre tillförlitliga mått på autonomi eller är bedömningen av autonomi mera subjektiv?

En internationaliseringsprocess kan påverka nationalstatens autonomi negativt, men under samma process, dvs samma tidsintervall, kan denna nationalstat börja driva andra aktiviteter som kan kompensera nedgången av autonomi i de förra aktiviteterna. En analys av nationalstatens autonomi bör ha en dynamisk ansats och relatera förändringar i autonomi till den totala mängden av statliga aktiviteter.

(c) Relationen internationalisering – autonomi

En nationalstat är autonom i den utsträckning som den bestämmer över de aktiviteter den bedriver. En nationalstat kan bestämma i olika utsträckning över olika aktiviteter och olika nationalstater kan bedriva olika aktiviteter. Alltså graden av autonomi beror av graden av bestämmande och graden av insats. Två nationer kan ha olika struktur på sin autonomi men samma mängd av autonomi.

En nationalstats autonomi kan begränsas av två slag av faktorer:

- (a) interna, och
- (b) externa

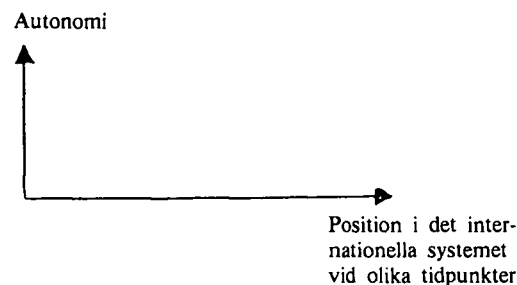
(a) I en stat kan råda en klar differentiering mellan statsmakten och andra organisationer. Fackföreningar, branschsammanlutningar, regioner, kommuner, företag etc kan i varierande utsträckning ha inflytande över beslutsprocesser som berör autonomi. Nationalstatens autonomi begrän-

sas i den utsträckning andra organisationer än staten avgör nationella frågor. En komponent av betydelse för den nationella autonomi utgörs av de instrument eller resurser statsmakten har till sitt förfogande. Man bör här skilja mellan faktiska och potentiella resurser.

I planerade ekonomier besitter statsmakten stora faktiska och potentiella resurser. Staten både äger produktionsmedlen och har möjlighet att manipulera dem. I liberala stater kan fördelningen av faktiska och potentiella resurser variera. Nationalstatens autonomi begränsas av statsmaktens avsaknad av faktiska resurser och oförmåga att realisera potentiella.

(b) Stater har olika position i den internationella strukturen. Positionen bestäms av en rad faktorer: geografiskt läge, ekonomi, militär kapacitet, etc. Ett lands position förändras i den utsträckning som den internationella strukturen förändras. Så är vissa länder mer känsliga för konjunkturförändringar än andra; och uppkomsten av nya militära allianser eller av nya ekonomiska institutioner kan påverka länders interaktion.

Den nationella autonomi bestäms av den position ett land har i den internationella strukturen. Man skulle kunna åskådliggöra en nationalstats autonomi genom att placera den i ett diagram av följande typ:

Alltså skulle följande gälla:

$$A = f(IP)$$

dvs autonomi är en funktion av position i det internationella systemet. Problemet blir att identifiera de olika faktorer som bestämmer internationell position, samt hur de påverkar autonomi. Antag att följande faktorer är relevanta:

- (a) Geografiskt läge
- (b) Ekonomi
- (c) Militär situation
- (d) Politiska förhållanden

Dessa fyra faktorer interagerar, dvs påverkan på autonomi av en faktor i en riktning kan upphävas av påverkan från en annan variabel i en annan riktning. Vidare bör påpekas att staten kan påverka dessa variabler i varierande utsträckning och därmed även påverka autonomin.

(a) Geografiskt läge och autonomi

Om en stat är fastlandsstat eller insulär stat har implikationer för autonomi. Rent allmänt kan man göra gällande att ett insulärt förhållande tenderar att påverka autonomin gynnsamt. Flera exempel på detta kan nämnas: England, Australien, Japan samt USA. Utmärkande för dessa stater är att de framgångsrikt kunnat hävda nationella intressen delvis som ett resultat av geografiskt läge.

En stats topografi kan även påverka autonomin. Förekomsten av naturliga gränser såsom bergskedjor, floder etc kan påverka autonomin. Jämför t ex Schweiz och Polen! Medan Schweiz har en topografi som inte inbjuder till intrång utifrån, har polskt territorium varit lätt tillgängligt för olika nationer. En parallell företer förhållandet mellan Kina och Indien respektive Kina och Mongoliet. De geografiska förutsättningarna för krigföring är väl kända och behöver inte redovisas här.

En stat kan vidtaga olika åtgärder för att upphäva negativa effekter av en svag geografisk position visavi autonomi. Den franska statens agerande kan delvis ses som bestämt av dess geografiskt utsatta läge gentemot Tyskland. På olika sätt har Frankrike sökt skydda sig genom mekanismer som: skapandet av randstater, territoriell dominans över vissa tyska stater, allianser med till Tyskland gränsande stater, samt militära konstruktioner typ maginot-linjen.

En annan viktig faktor i relationen mellan geografiskt läge och autonomi är en stats interna geografiska struktur. De geografiska förhållandenas betydelse för Israels autonomi är inte bara en funktion av landets utsatta läge visavi angränsande stater, utan beror också på att landet är smalt och lätt att skära av. Jämför Israel med Sovjetunionen! Medan den israeliska staten förmodligen skulle gå under om en arabstat lyckas dela landet, tycks den ryska staten kunna överleva nära nog hur omfattande invasioner som helst.

Geografiskt läge är ingen statisk storhet. Ett viktigt moment i staters politik består i att försäkra sig om geografiskt säkra gränser.

(b) Ekonomi och autonomi

Relationen mellan ekonomiska förhållanden och autonomi är komplex. En svag ekonomi kan göra ett land sårbart för intrång mot den nationella autonomin, men samtidigt kan just förekomsten av en svag ekonomi göra landet mindre attraktivt för intrång. Förhållandet mellan ekonomisk styrka och autonomi är inte linjärt, utan beror av de övriga autonomifaktorerna. Jämför t ex den nationella autonomin hos den vietnamesiska staten och den östtyska! Att ett lands ekonomi internationaliseras innebär inte att dess autonomi minskar i samma proportion; en internationaliserad ekonomi kan vara förbunden med både hög och låg autonomi vilket kan konstateras vid en jämförelse mellan Västtyskland och Kanada. Graden av ekonomisk självförsörjning är ej linjärt relaterad till graden av autonomi. En ekonomi som är i hög grad avskärmd från den internationella situationen kan vara teknologiskt utvecklad och sakna incitament till innovationer – en situation som kan påverka andra autonomifaktorer negativt.

Självfallet är det inte svårt att finna exempel på stater vars ekonomiska situation hotar den nationella autonomin. Uruguay, Argentina och Italien har dragit på sig olika former av ekonomiska bindningar som kraftigt inskränker dessa staters autonomi. Emellertid, relationen mellan ekonomiska förhållanden och autonomi är inte statisk eller omöjlig att manipulera. En nation kan genomgå en ekonomisk utveckling som ger landet en bättre position i det internationella ekonomiska systemet, vilket resulterar i en större handlingsfrihet (England, Brasilien).

Ännu väsentligare är att framhålla att en internationalisering av en ekonomi kan vara ett sätt att skydda en nations autonomi. Stater kan vara beredda att avstå vissa beslutsbefogenheter till något slag av mellanstatlig organisation men samtidigt erhålla skydd mot andra större ingrepp i deras autonomi (EG).

Genom att positivt påverka internationaliseringen av en ekonomi kan en stat mobilisera resurser eller erhålla kontroll över internationella faktorer.

(c) Militär situation och autonomi

Att en stats militära kapacitet och förhållande till andra stater med stor militär kapacitet påverkar autonomin är uppenbart. Om inte andra auto-

nomifaktorer spelar in medför existensen av en svag militärmakt en försvagning av möjligheterna att hävda autonomi.

Man skulle kunna tro att autonomi påverkas linjärt av ett lands militära kapacitet. Så behöver inte alls vara fallet. En höjning av ett lands militära kapacitet kan leda till att andra stater känner sig hotade och vidtager åtgärder gentemot den andra statens autonomi (Cuba). Vidare tenderar militära innovationer att leda till krav på starkare mellanstatlig kontroll, dvs till mindre autonomi för nationalstaten.

Militära allianser innebär i sig en minskad autonomi för de deltagande parterna men denna effekt kan mer än väl kompenseras av en självständighet som den militära alliansen erbjuder gentemot andra nationer. En internationalisering av militära faktorer kan inte per se tas som en indikator på minskad autonomi. Militärt samarbete kan hota den nationella autonomi, men deltagande i en militärallians kan också vara ett sätt att tillförsäkra en nation ett begränsat mått av autonomi. Militärt samarbete är i själva verket en handlingsparameter varigenom en nation kan skydda vitala intressen som hotas av utsatt geografiskt eller ekonomiskt läge (Norge och Nato).

(d) Politiska förhållanden och autonomi

Att en nations interna politiska situation påverkar autonomi behöver inte påpekas. Ej heller behöver här utredas hur interna motsättningar kan leda en stat i konflikt med andra stater. Vad som behöver framhållas är att politiskt samarbete med andra nationer inte med nödvändighet hotar en nations autonomi. Olika slag av internationella överenskommelser och internationellt samarbete innebär inte i sig att beslutskompetens flyttas från den nationella nivån. Tvärtom kan internationellt samarbete ge en nation möjlighet att kontrollera situationer som den annars inte skulle kunna hantera.

Slutsatser

Teoretiskt kan en stat vara autonom eller heteronom och en stat kan vara isolerad eller internationaliserad;

	Isolerad	Internationaliserad
Autonom	1	3
Heteronom	2	4

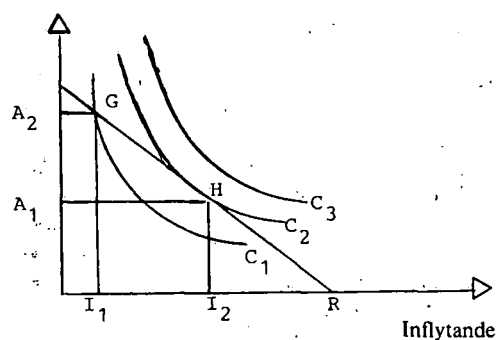
Internationaliseringsdogmen (ID) förbiser två fundamentala förhållanden:

(1) Fallet 2 och fallet 3 är lika möjliga som fallen 1 och 4.

(2) För en nation är autonomi ej ett absolut värde. Vad en stat strävar efter är kontroll, och kontroll kan uppnås på två sätt, genom autonomi eller genom inflytande på andra nationer eller organisationer vars handlande inskränker på statens autonomi.

Principen (2) placerar autonomiegenskapen i ett sammanhang där det framgår att stater knappast rationellt kan maximera autonomi. Kontroll är en funktion av autonomi och inflytande. Mellan autonomi och inflytande råder ett substitutionsförhållande. Varje nation har att välja mellan olika kombinationer av autonomi och inflytande, och dessa kombinationer är funktionellt relaterade till kontroll (Lane). En reduktion av graden av autonomi kan alltså kompenseras genom en ökning av inflytande:

Autonomi

R_1 är en resursfunktion som anger vilken autonomi respektive vilket inflytande en stat kan tillförsäkra sig. Som framgår av diagrammet skulle en ensidig satsning på autonomi ge mindre kontroll än vad som skulle erhållas vid ett rationellt val mellan autonomi och inflytande (G-H). Eftersom inflytande beror av internationell verksamhet, leder alltså inte en internationalisering med nödvändighet till en sämre position för en stat. Det kan vara rationellt att minska autonomi och öka internationaliseringen.

Litteratur

- Sverige i världen*, Sekretariatet för framtidsstudier, Projektgruppen "Sveriges internationella villkor". Liber Förlag, Sthlm 1978.
- Den internationella bakgrunden*, SOU 1976:27 LU 75 bilaga 1, Sthlm 1976.
- Svensk ekonomi 1971-1975*, SOU 1970:71 LU 70 huvudrapport, Sthlm 1970.
- Att internationalisera Universiteten*, betänkande III från UKÄ:s internationaliseringsutredning. Liber AB, Sthlm 1973.
- Lane, Jan-Erik*, "Some theoretical notes on institutional autonomy". Statsvetenskaplig Tidskrift 1977:4.
- Goldman, K & Sjöstedt (eds), *Power, Capabilities, Interdependence*, London and Beverly Hills: Sage, 1979.
- Keohane, R O & Nye, J S, *Power and Interdependence*. Boston: Little Brown & Co, 1977.